

Sygn. akt I UK 339/17

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 4 grudnia 2018 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Katarzyna Gonera (przewodniczący, sprawozdawca)

SSN Piotr Prusinowski

SSN Romualda Spyt

w sprawie z odwołania S. M.
przeciwko Zakładowi Ubezpieczeń Społecznych Oddziałowi w O.
o podjęcie wypłaty emerytury,
po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Pracy i Ubezpieczeń
Społecznych w dniu 4 grudnia 2018 r.,
skargi kasacyjnej ubezpieczonego od wyroku Sądu Apelacyjnego w [...] z dnia 28 marca 2017 r., sygn. akt III AUa [...],

oddala skargę kasacyjną.

UZASADNIENIE

Zakład Ubezpieczeń Społecznych Oddział w O., decyzją z 27 maja 2015 r. (podjętą w celu wykonania wyroku Sądu Apelacyjnego w [...] z 10 marca 2015 r.), przyznał ubezpieczonemu S. M. emeryturę od 8 lipca 2011 r., zawieszając jednocześnie jej wypłatę, ponieważ w aktach sprawy brak było informacji o ustaniu zatrudnienia ubezpieczonego. Organ rentowy poinformował jednocześnie ubezpieczonego, że w celu podjęcia wypłaty emerytury należy przedłożyć

świadcstwo pracy lub zaświadczenie potwierdzające rozwiązanie stosunku pracy z każdym pracodawcą, na rzecz którego praca ta była wykonywana bezpośrednio przed dniem nabycia prawa do emerytury.

W odwołaniu od decyzji organu rentowego ubezpieczony domagał się jej zmiany przez wznowienie wypłaty emerytury. Podniósł, że dalsze jego zatrudnienie zagranicą nie powinno powodować zawieszenia wypłaty świadczenia. Kwestionował także jego wysokość, twierdząc, że organ rentowy błędnie przyjął 306 miesięcy stażu pracy zamiast 372 miesięcy.

Organ rentowy wniósł o oddalenie odwołania, podtrzymując stanowisko zajęte w zaskarżonej decyzji.

Sąd Okręgowy w G., wyrokiem z 20 czerwca 2016 r., zmienił zaskarżoną decyzję w ten sposób, że zobowiązał Zakład Ubezpieczeń Społecznych Oddział w O. do podjęcia wypłaty świadczenia emerytalnego na rzecz ubezpieczonego S. M. od 8 lipca 2011 r. (pkt 1), umorzył postępowanie w pozostałym zakresie (pkt 2) oraz zasądził od organu rentowego na rzecz ubezpieczonego zwrot kosztów zastępstwa procesowego (pkt 3).

Z ustaleń Sądu Okręgowego wynika, że zaskarżoną decyzją z 27 maja 2015 r. organ rentowy przyznał S. M. (ur. 8 lipca 1951 r.) prawo do emerytury, poczynając od 8 lipca 2011 r., na podstawie ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych (tekst jednolity: Dz.U. z 2015 r., poz. 748 ze zm.; dalej: ustawa emerytalna) oraz rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady (WE) Nr 883/2004 z dnia 29 kwietnia 2004 r. w sprawie koordynacji systemów zabezpieczenia społecznego i rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady (WE) Nr 987/2009 z dnia 16 września 2009 r. dotyczącego wykonywania rozporządzenia (WE) Nr 883/2004. Zaskarżoną decyzją organ rentowy wykonał wyrok Sądu Apelacyjnego w Katowicach z 10 marca 2015 r., III AUa 1472/14 (LEX nr 2287390). W uzasadnieniu tego wyroku Sąd Apelacyjny stwierdził, że art. 184 ust. 2 ustawy o emeryturach i rentach z FUS, w brzmieniu obowiązującym do 31 grudnia 2012 r., uzależniał nabycie prawa do emerytury od rozwiązania stosunku pracy. Ubezpieczony pozostawał w zatrudnieniu w Niemczech w dacie ukończenia 60. roku życia i złożenia wniosku o emeryturę. Nie miało to jednak znaczenia dla nabycia uprawnień do emerytury w Polsce. Sąd

Apelacyjny w Katowicach podzielił bowiem pogląd Sądu Apelacyjnego w Białymstoku, przedstawiony w wyroku z 27 sierpnia 2013 r., III AUa 176/13 (LEX nr 1362644), zgodnie z którym jedynie zatrudnienie na podstawie stosunku pracy na terenie Polski daje podstawę do negowania prawa ubezpieczonego do wcześniejszej emerytury. Warunek rozwiązania stosunku pracy należy połączyć funkcjonalnie z tytułem prawnym podlegania ubezpieczeniu społecznemu. Ustawa o emeryturach i rentach z FUS nie definiuje pojęcia stosunek pracy. Nie czyni tego również ustawa z dnia 13 października 1998 r. o systemie ubezpieczeń społecznych (jednolity tekst: Dz.U. z 2015 r., poz. 121 ze zm.; dalej: ustawa systemowa), jednak zgodnie z art. 6 ust. 1 tej ustawy, obowiązkowo ubezpieczeniom społecznym podlegają osoby fizyczne, które na terenie Rzeczypospolitej Polskiej są pracownikami.

Sąd Okręgowy ustalił również, że kolejną decyzją z 22 kwietnia 2016 r. organ rentowy przeliczył emeryturę ubezpieczonego od 8 lipca 2011 r., czyli od daty przyznania świadczenia, przyjmując do obliczenia emerytury na podstawie art. 53 ustawy emerytalnej 366 miesięcy składkowych i 6 miesięcy nieskładkowych, czyli łącznie 372 miesiące stażu pracy.

Uwzględniając odwołanie ubezpieczonego, Sąd Okręgowy podkreślił, że w rozpoznawanej sprawie spór sprowadzał się do ustalenia, czy zaskarżoną decyzją, wykonującą wcześniejszy wyrok Sądu Apelacyjnego w Katowicach z 10 marca 2015 r., którym ubezpieczonemu zostało przyznane od 8 lipca 2011 r. prawo do wcześniejszej emerytury z tytułu wykonywania pracy w warunkach szczególnych, organ rentowy prawidłowo zawiesił wypłatę tego świadczenia od daty jego przyznania, w sytuacji bezspornego pozostawiania przez ubezpieczonego w zatrudnieniu na terenie Niemiec i braku rozwiązania tego stosunku pracy po przyznaniu prawa do świadczenia. W ocenie Sądu Okręgowego, tylko kontynuowanie zatrudnienia na terenie Polski uzasadnia zawieszenie wypłaty emerytury na podstawie art. 103a ustawy emerytalnej. Sąd Okręgowy w pełni podzielił pogląd wyrażony przez Sąd Apelacyjny w Katowicach, zaprezentowany w wyroku z 10 marca 2015 r., III AUa 1472/14 (LEX nr 2287390), dotyczącym przyznania ubezpieczonemu prawa do emerytury, oraz w powołanym przez ten Sąd wyroku Sądu Apelacyjnego w Białymstoku z 27 sierpnia 2013 r., III AUa 176/13

(LEX nr 1362644), w uzasadnieniu którego przyjęto, że jedynie zatrudnienie na podstawie stosunku pracy na terenie Polski daje podstawę do negocjowania prawa ubezpieczonego do wcześniejszej emerytury przysługującej na podstawie z art. 184 ust. 1 ustawy emerytalnej.

Sąd pierwszej instancji zaznaczył, że wprowadzie powołane rozstrzygnięcia dotyczyły rozwiązania stosunku pracy jako przesłanki nabycia prawa do wcześniejszej emerytury (w wieku obniżonym), jednak na zasadzie analogii mają zastosowanie również w rozpoznawanej sprawie, w której kwestia rozwiązania stosunku pracy ma znaczenie dla podjęcia wypłaty świadczenia emerytalnego.

Skoro zatem ubezpieczony pozostaje nadal w zatrudnieniu zagranicą, a nie na terenie Polski, to brak podstaw do zawieszenia wypłaty przysługującej mu emerytury na podstawie art. 103a ustawy emerytalnej. Z tych przyczyn Sąd Okręgowy w pkt 1 swojego wyroku zmienił zaskarżoną decyzję w ten sposób, że zobowiązał organ rentowy do podjęcia wypłaty świadczenia emerytalnego na rzecz ubezpieczonego od 8 lipca 2011 r. W pkt 2 wyroku Sąd na podstawie art. 477¹³ k.p.c. umorzył postępowanie w pozostałym zakresie, a mianowicie odnośnie do żądania wyliczenia wysokości świadczenia przy uwzględnieniu 372 miesięcy stażu pracy, w sytuacji gdy żądanie to zostało zaspokojone przez organ rentowy. W kolejnej decyzji z 22 kwietnia 2016 r. organ rentowy przyjął bowiem do wyliczenia emerytury 372 miesiące składkowe i nieskładkowe, a tej decyzji ubezpieczony nie kwestionował.

Apelację od wyroku Sądu Okręgowego w G. wniósł organ rentowy.

Sąd Apelacyjny w [...], wyrokiem z 28 marca 2017 r., zmienił zaskarżony wyrok w pkt. 1 oraz pkt. 3 i oddalił odwołanie.

Sąd odwoławczy uznał, że kontynuowanie przez ubezpieczonego zatrudnienia w innym państwie członkowskim Unii Europejskiej nie jest obojętne z punktu widzenia podjęcia wypłaty emerytury od daty nabycia przez ubezpieczonego prawa do tego świadczenia, ze względu na brzmienie art. 103a ustawy emerytalnej.

Przeciwna interpretacja art. 103a ustawy emerytalnej, przyjęta przez Sąd Okręgowy, pomija bowiem całkowicie uregulowania przewidziane w rozporządzeniu Parlamentu Europejskiego i Rady (WE) Nr 883/2004 z dnia 29 kwietnia 2004 r. w sprawie koordynacji systemów zabezpieczenia społecznego. Już w preambule

tego aktu prawa unijnego stwierdzono, że „Trybunał Sprawiedliwości przy kilku okazjach wydał opinię w sprawie możliwości równego traktowania świadczeń, dochodu i okoliczności; zasada ta powinna być ściśle przyjęta i rozwijana, przy jednoczesnym przestrzeganiu istoty i ducha postanowień prawnych”. Natomiast zgodnie art. 5 pkt b rozporządzenia, w przypadkach, w których na podstawie ustawodawstwa właściwego państwa członkowskiego, zaistnieniu pewnych okoliczności lub zdarzeń przypisywane są określone skutki prawne, to państwo członkowskie uwzględnia podobne okoliczności lub zdarzenia zaistniałe w każdym państwie członkowskim tak, jak gdyby miały one miejsce na jego własnym terytorium. Jednocześnie według art. 5 pkt a rozporządzenia, w przypadkach, w których na podstawie ustawodawstwa właściwego państwa członkowskiego, otrzymywanie świadczeń z zabezpieczenia społecznego i innych dochodów ma pewne skutki prawne, odpowiednie przepisy tego ustawodawstwa mają zastosowanie także do otrzymywanych świadczeń równoważnych lub nabytych na podstawie prawodawstwa innego państwa członkowskiego lub dochodów osiągniętych w innym państwie członkowskim.

W tym kontekście nie powinno zatem budzić wątpliwości, że skutek prawny przypisywany kontynuowaniu stosunku pracy bezpośrednio przed nabyciem prawa do emerytury, polegający na zawieszeniu prawa do tego świadczenia bez względu na wysokość uzyskiwanego przychodu, powinien następować również w przypadku kontynuowania zatrudnienia na terenie każdego innego, poza Rzeczpospolitą Polską, państwa członkowskiego Unii Europejskiej.

Wykładnia art. 5 rozporządzenia Nr 883/2004 nie budzi wątpliwości także w świetle orzecznictwa ETS/TSUE, w którym już na gruncie obowiązującego do 30 kwietnia 2010 r. rozporządzenia Rady (EWG) Nr 1408/71 z dnia 14 czerwca 1971 r. w sprawie stosowania systemów zabezpieczenia społecznego do pracowników najemnych, osób prowadzących działalność na własny rachunek i do członków ich rodzin przemieszczających się we Wspólnocie (Dz.U. UE L. 1971, Nr 149, s. 2 ze zm.) przesądzono, że zakaz dyskryminacji pośredniej wymaga zrekonstruowania nakazu równego traktowania stanów faktycznych (por. m.in. wyrok ETS z 28 kwietnia 2004 r., C-373/02, Öztürk, ECR 2004/4A/I-03605). Wynikało to z przyjęcia założenia, że osoba, która podlegała różnym systemom ubezpieczenia

społecznego, nie może być traktowana gorzej, aniżeli osoba, która podlegała tylko jednemu porządkowi prawnemu (por. także wyrok ETS z 7 marca 1991 r., C-10/90, Masgio, ECR 1991/3/1-0119).

Jeżeli zatem przepisy ustawodawstwa właściwego wiążą określony skutek prawny z wystąpieniem określonych okoliczności, zdarzeń, pobieraniem świadczeń czy osiągnięciem dochodu, to instytucja właściwa powinna przypisać takie skutki również okolicznościom, zdarzeniom, pobieraniu świadczeń czy osiągnięciu dochodu na terytorium innego państwa członkowskiego (por. uchwałę Sądu Najwyższego z 7 czerwca 2011 r., II UZP 3/11, LEX nr 842894).

Skoro więc bezsprzecznie S. M. na datę nabycia prawa do emerytury, czyli na dzień 8 lipca 2011 r., pozostawał w nieprzerwanym stosunku pracy z niemieckim pracodawcą, którego nie rozwiązał również w dacie wydania zaskarżonej decyzji, okoliczność ta, jak słusznie uznał organ rentowy, także w ocenie Sądu Apelacyjnego uzasadniała zawieszenie prawa do emerytury (wyплаты świadczeń emerytalnych), zgodnie z art. 103a ustawy emerytalnej, który nie znajduje zastosowania jedynie do osób, które nabyły prawo do emerytury w okresie od 8 stycznia 2009 r. do 31 grudnia 2010 r. (por. wyrok Sądu Najwyższego z 14 kwietnia 2014 r., II UK 439/13, LEX nr 1458716).

Ubezpieczony S. M. wniósł skargę kasacyjną od wyroku Sądu Apelacyjnego, zaskarżając wyrok w całości. Skargę kasacyjną oparto na podstawie naruszenia prawa materialnego: art. 6 ust. 1 ustawy o systemie ubezpieczeń społecznych w związku z art. 103a ustawy o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych przez błędną wykładnię art. 6 ust. 1 ustawy o systemie ubezpieczeń społecznych, zakładającą, że podstawą uznania, iż istnieją podstawy do zawieszenia świadczenia emerytalnego, jest ocena posiadania przymiotu pracownika również poza granicami kraju, bez oceny rozbieżności indywidualnych systemów prawnych, w ramach których taki stosunek miałby być wykonywany, mimo że przepisy prawa polskiego wiążą ich zastosowanie w podleganiu ubezpieczeniom społecznym wyłącznie z zatrudnieniem na terenie Rzeczypospolitej Polskiej.

Skarżący wniósł o uchylenie zaskarżonego wyroku i orzeczenie co do istoty sprawy przez oddalenie apelacji organu rentowego od wyroku Sądu Okręgowego w G. z 20 czerwca 2016 r. oraz orzeczenie o kosztach postępowania.

W ocenie skarżącego tylko kontynuowanie zatrudnienia na terenie Polski uzasadnia zawieszenie wypłaty emerytury na podstawie powołanego uregulowania prawnego. Zajmując takie stanowisko, skarżący powołał się na pogląd wyrażony przez Sąd Apelacyjny w Katowicach w wyroku z 10 marca 2015 r., III AUa 1472/14, dotyczącym przyznania ubezpieczonemu prawa do emerytury oraz w powołanym przez ten Sąd wyroku Sądu Apelacyjnego w Białymstoku z 27 sierpnia 2013 r., III AUa 176/13.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Skarga kasacyjna nie ma uzasadnionych podstaw i z tej przyczyny została oddalona.

Istota problemu prawnego wymagającego rozstrzygnięcia sprowadzała się do wykładni art. 103a ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych (obecnie tekst jednolity: Dz.U. z 2018 r., poz. 1270 ze zm.; dalej: ustawa emerytalna), w szczególności do przesądzenia, czy wstrzymanie wypłaty emerytury (*verba legis*: zwieszenie prawa do emerytury) ma miejsce tylko w przypadku kontynuowania przez ubezpieczonego zatrudnienia na terenie Rzeczypospolitej Polskiej, czy także w innym państwie członkowskim Unii Europejskiej (w rozpoznawanej sprawie w Republice Federalnej Niemiec).

1. Zgodnie z art. 103a ustawy emerytalnej prawo do emerytury ulega zawieszeniu bez względu na wysokość przychodu uzyskiwanego przez emeryta z tytułu zatrudnienia kontynuowanego bez uprzedniego rozwiązania stosunku pracy z pracodawcą, na rzecz którego wykonywał je bezpośrednio przed dniem nabycia prawa do emerytury, ustalonym w decyzji organu rentowego.

Przepis ten został wprowadzony do ustawy emerytalnej od 1 stycznia 2011 r. na mocy art. 6 ustawy z dnia 16 grudnia 2010 r. o zmianie ustawy o finansach publicznych oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. z 2010 r. Nr 257, poz. 1726 ze zm.). Tym samym – po okresie od 8 stycznia 2009 r. do 31 grudnia 2010 r., w

którym ustawodawca nie stawiał przeszkód nieograniczonemu i w pełnej wysokości łącznemu pobieraniu dwóch świadczeń (z pracy i z ubezpieczeń społecznych) – powrócono do prawidłowej konstrukcji ryzyka emerytalnego, uzależniając realizację uprawnień emerytalnych od uprzedniego rozwiązania stosunku pracy. W ten sposób obecny kształt instytucji zawieszenia prawa do emerytury odpowiada treści ryzyka ubezpieczeniowego (starości albo dożycia wieku emerytalnego) związanego z prawem do pobierania świadczenia z ubezpieczenia emerytalnego w związku z zaprzestaniem zatrudnienia po osiągnięciu wieku emerytalnego (który, według założeń tego ryzyka, wiąże się z mniejszą sprawnością fizyczną, psychiczną i intelektualną), a nie z uznawaniem emerytury za swoisty dodatek do wynagrodzenia za pracę.

Z punktu widzenia konstrukcji prawa do emerytury istnieją dwie możliwości ustalenia treści ryzyka emerytalnego, czyli zdarzenia prawnego uzasadniającego realizację tego prawa: 1) treścią ryzyka jest osiągnięcie określonego przez ustawę wieku zwanego wiekiem emerytalnym albo 2) jest to prawo do zaprzestania pracy po osiągnięciu określonego wieku emerytalnego.

Przy pierwszej koncepcji treści ryzyka emeryturę należałoby wypłacać po dożyciu przez ubezpieczonego określonego wieku, a więc niezależnie od dalszego zatrudnienia i pobierania z tego tytułu wynagrodzenia. Ta koncepcja ryzyka nie jest jednak powszechnie stosowana w systemach ubezpieczenia społecznego. Emeryturę przyznaje się nie z tytułu dożycia określonego wieku (jako dodatek do wynagrodzenia za pracę), ale za powstanie sytuacji chronionej prawem ubezpieczeń społecznych, czyli odejście z rynku pracy po osiągnięciu określonego wieku. Inaczej mówiąc, w ubezpieczeniu społecznym treścią ryzyka emerytalnego jest z reguły prawo do zaprzestania pracy, a konieczność osiągnięcia wieku i ewentualnie określonego stażu są warunkami nabycia tego prawa (por. K. Jankowska, I. Jędrasik–Jankowska, Komentarz do art. 103a ustawy o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych, LEX 2011).

Polski ustawodawca nie niekonsekwentnie kształtował treść ryzyka emerytalnego, czego wyrazem były kolejne zmiany regulacji prawnych. Do 1 stycznia 1999 r. emerytura przysługiwała za odejście z rynku pracy. Od 1 stycznia 1999 r. do 1 lipca 2000 r. wystarczyło osiągnięcie wieku emerytalnego, od 1 lipca

2000 r. do 8 stycznia 2009 r. treścią ryzyka było prawo do zaprzestania pracy, natomiast od 8 stycznia 2009 r. do 31 grudnia 2010 r. ponownie osiągnięcie wieku emerytalnego. Obowiązująca od 1 stycznia 2011 r. treść ryzyka emerytalnego oznacza, że mimo osiągnięcia przez ubezpieczonego wieku emerytalnego, do czasu rozwiązania stosunku pracy nie jest zrealizowana wypłata świadczenia. W art. 103a ustawy emerytalnej chodzi więc o realizację prawa do emerytury, która może nastąpić dopiero po rozwiązaniu stosunku pracy. W rozpoznawanej sprawie ubezpieczony nabył prawo do wcześniejszej emerytury (emerytury w wieku obniżonym 60 lat), ponieważ osiągnął wiek emerytalny oraz legitymował się wymaganym stażem zatrudnienia w szczególnych warunkach. Jednocześnie istniały podstawy do zawieszenia wypłaty świadczenia emerytalnego, ponieważ nadal pozostawał w stosunku zatrudnienia, czyli nie zostało spełnione ryzyko emerytalne utożsamiane z odejściem z rynku pracy (zaprzestaniem pracy).

Oprócz dodania art. 103a do ustawy emerytalnej ustawa nowelizująca z dnia 16 grudnia 2010 r. w art. 28 przesądziła również, że nakazem rozwiązania stosunku pracy z dotychczasowym pracodawcą jako warunkiem realizacji prawa do emerytury objęto nie tylko tych ubezpieczonych, którym przyznane zostały świadczenia od 1 stycznia 2011 r., lecz także te osoby, które przed tą datą nabyły już prawo do emerytury, korzystając – w okresie od 8 stycznia 2009 r. do 31 grudnia 2010 r. – z uprawnienia do nierozwiązywania stosunku pracy, z zastrzeżeniem że w ich przypadku art. 103a ustawy emerytalnej zacznie działać od 1 października 2011 r. Innymi słowy, tę ostatnią grupę ubezpieczonych postawiono przed wyborem, którego musieli dokonać do końca września 2011 r., polegającym na tym, że albo kontynuują zatrudnienie, czego skutkiem było zawieszenie świadczenia, albo rozwiązują stosunek pracy i pobierają wyłącznie emeryturę, względnie także przychód z pracy, ale już po ponownym nawiązaniu stosunku pracy. W tym zakresie regulacja ta została zaskarżona do Trybunału Konstytucyjnego (por. wyrok TK z 13 listopada 2012 r., K 2/12, OTK-A 2012, nr 20, poz. 121). Orzeczenie Trybunału Konstytucyjnego nie wywiera skutków prawnych co do stosowania art. 103a w stosunku do osób, które nabyły prawo do emerytury od dnia wejścia w życie tego przepisu (1 stycznia 2011 r.), czyli także w odniesieniu do wnioskodawcy w rozpoznawanej sprawie. Należy jednak przypomnieć, że także

przed 8 stycznia 2009 r. prawo ubezpieczeń społecznych (uchylony art. 103 ust. 2a ustawy emerytalnej) przewidywało konieczność rozwiązania stosunku pracy w celu realizacji prawa do emerytury (por. wyrok Sądu Najwyższego z 23 października 2013 r., I UK 122/13, LEX nr 1402594).

W orzecznictwie niejednokrotnie potwierdzano, że kontynuacja zatrudnienia – bez rozwiązania stosunku pracy – po dniu nabycia prawa do emerytury przesądza o zawieszeniu tego prawa (por. wyroki Sądu Najwyższego: z 19 lutego 2004 r., II UK 274/03, OSNP 2004, nr 21, poz. 376; z 12 lutego 2004 r., II UK 237/03), także w razie kontynuowania zatrudnienia w niepełnym wymiarze czasu pracy (por. wyrok Sądu Najwyższego z 3 sierpnia 2005 r., I UK 358/04, OSNP 2006, nr 7-8, poz. 121). Podobnie w tej sprawie wypowiedział się Trybunał Konstytucyjny w wyroku z 7 lutego 2006 r., SK 45/04 (OTK-A 2006, nr 2, poz. 15), podkreślając, że umożliwienie pobierania świadczeń emerytalnych bez przerywania działalności zawodowej u dotychczasowego pracodawcy wykracza poza konstytucyjny zakres prawa do zabezpieczenia społecznego po osiągnięciu wieku emerytalnego (art. 67 ust. 1 Konstytucji RP); jest to przywilej, który może podlegać ograniczeniom ze względu na prowadzenie przez państwo określonej polityki społecznej (np. w zakresie zapewnienia pełnego, produktywnego zatrudnienia, zapewnienia miejsc pracy dla młodszych osób). Spełnienie przez ubezpieczonego ustawowych warunków nabycia prawa do emerytury nie musi oznaczać podjęcia przez organ rentowy jej wypłaty. Artykuł 103a ustawy emerytalnej stwarza ubezpieczonemu możliwość wyboru – albo decyduje się na pobieranie emerytury (wtedy powinien rozwiązać stosunek pracy z pracodawcą, na rzecz którego wykonywał zatrudnienie bezpośrednio przed dniem nabycia prawa do emerytury), albo dalej pobiera wynagrodzenie ze stosunku pracy (wtedy prawo do emerytury zostaje zawieszone do czasu rozwiązania stosunku pracy).

Prawo do emerytury ulega zawieszeniu, jeżeli emeryt nie rozwiąże wszystkich stosunków pracy, w których pozostawał bezpośrednio przed dniem nabycia prawa do emerytury (por. uchwałę składu siedmiu sędziów Sądu Najwyższego z 10 listopada 2004 r., II UZP 9/04, OSNP 2005, nr 3, poz. 43 oraz wyroki tego Sądu: z 16 listopada 2005 r., I UK 307/04, LEX nr 989237; z 29 września 2005 r., I UK 14/05, OSNP 2006, nr 15-16, poz. 248 i z 28 października

2003 r., II UK 146/03, OSNP 2004, nr 16, poz. 289 z glosą K. Antonowa OSP 2005, nr 5, poz. 68). Prawo do emerytury ulega zawieszeniu, bez względu na wysokość uzyskiwanego przychodu, w przypadku zmiany renty z tytułu niezdolności do pracy na emeryturę bez uprzedniego rozwiązania stosunku pracy z pracodawcą, na rzecz którego wnioskodawca wykonywał pracę bezpośrednio przed dniem nabycia prawa do świadczenia emerytalnego (wyrok SA w Białymstoku z 8 listopada 2001 r., III AUa 801/01, OSA 2002, z. 6, poz. 22). Przepisu art. 103a ustawy emerytalnej nie stosuje się do ubezpieczonych, którzy bezpośrednio przed nabyciem prawa do emerytury w wieku powszechnym nie pozostawali w stosunku pracy, osiągając dochody w formie pozarolniczej działalności gospodarczej (por. uchwałę Sądu Najwyższego z 27 kwietnia 2004 r., II UZP 2/04, OSNP 2004, nr 17, poz. 303).

Podkreślenia wymaga, że istnieje zasadnicza różnica między treścią normatywną (przedmiotem regulacji) art. 6 ust. 1 ustawy o systemie ubezpieczeń społecznych, który reguluje podleganie obowiązkowym ubezpieczeniom emerytalnym i rentowym osób fizycznych, które uzyskują przychody z różnych tytułów na obszarze (terytorium) Rzeczypospolitej Polskiej, a art. 103a ustawy o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych, który nie przewiduje jednoznacznie, że zawieszenie prawa do emerytury następuje tylko wówczas, gdy emeryt kontynuuje zatrudnienie na obszarze (terytorium) Rzeczypospolitej Polskiej. Pozwala to przyjąć, że w przepisie tym chodzi o kontynuowanie przez emeryta każdego zatrudnienia w ramach stosunku pracy najemnej z pracodawcą, z którym pozostawał w zatrudnieniu bezpośrednio przed dniem nabycia prawa do emerytury, także pracodawcą zagranicznym, w szczególności na obszarze Unii Europejskiej. Przyjęcie odmiennej interpretacji stawiałoby w bardziej uprzywilejowanej sytuacji emerytów zatrudnionych zagranicą (ich prawo do emerytury nie byłoby zawieszane, a więc mogliby pobierać i emeryturę, i wynagrodzenie za pracę) od emerytów kontynuujących zatrudnienie w Polsce.

2. Rozstrzygnięcie zasadniczej kwestii – czy zawieszenie prawa do emerytury (wstrzymanie wypłaty emerytury) ma miejsce tylko w przypadku kontynuowania przez ubezpieczonego zatrudnienia na terenie Rzeczypospolitej Polskiej, czy także w innym państwie członkowskim Unii Europejskiej – wymaga uwzględnienia regulacji wynikających z prawa Unii Europejskiej. Słusznie zwrócił na

to uwagę Sąd Apelacyjny. Poważne traktowanie obowiązków każdego państwa członkowskiego wynikających z przynależności do Unii Europejskiej wymaga respektowania jej prawodawstwa.

Zgodnie z art. 5 rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady (WE) Nr 883/2004 z dnia 29 kwietnia 2004 r. w sprawie koordynacji systemów zabezpieczenia społecznego (Dz.U.UE.L.2004.166.1, Dz.U.UE-sp.05-5-72), regulującym równe traktowanie świadczeń, dochodów, okoliczności lub zdarzeń:

- a) w przypadkach, w których na podstawie ustawodawstwa właściwego Państwa Członkowskiego, otrzymywanie świadczeń z zabezpieczenia społecznego i inny dochód ma pewne skutki prawne, odpowiednie przepisy tego ustawodawstwa mają zastosowanie także do otrzymywanych świadczeń równoważnych nabytych na podstawie prawodawstwa innego Państwa Członkowskiego lub dochodów osiągniętych w innym Państwie Członkowskim;
- b) w przypadkach, w których na podstawie ustawodawstwa właściwego Państwa Członkowskiego, zaistnieniu pewnych okoliczności lub zdarzeń przypisywane są określone skutki prawne, to Państwo Członkowskie uwzględnia podobne okoliczności lub zdarzenia zaistniałe w każdym Państwie Członkowskiego tak jak gdyby miały one miejsce na jego własnym terytorium.

Przytoczony art. 5 rozporządzenia Nr 883/2004 składa się z dwóch części, Punkt a) dotyczy równego traktowania świadczeń i dochodów, punkt b) odnosi się do równego traktowania okoliczności lub zdarzeń. Oba unormowania wyrażają zasadę równego traktowania okoliczności lub zdarzeń. Problematyka ta była przedmiotem wielu rozstrzygnięć Europejskiego Trybunału Sprawiedliwości, które wywarły wpływ na ostateczne brzmienie tego przepisu.

Niezależnie od orzeczeń ETS powołanych przez Sąd Apelacyjny należy zwrócić uwagę na rozstrzygnięcie, dotyczące równego traktowania okoliczności lub zdarzeń, podjęte przez Sąd Najwyższy. W uchwale z 7 czerwca 2011 r., II UZP 3/11 (OSNP 2011, nr 21-22, poz. 276) Sąd Najwyższy przyjął, że osoba mająca stałe miejsce zamieszkania za granicą, pobierająca zasiłek chorobowy z tytułu zatrudnienia wykonywanego w kraju miejsca zamieszkania, nabywa prawo do emerytury w Polsce z dniem zaprzestania pobierania tego zasiłku (art. 100 ust. 2 ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń

Spółecznych). W sprawie tej Sąd Najwyższy rozważał kwestię znaczenia pobierania zasiłku chorobowego w Szwecji dla nabycia prawa do emerytury na podstawie art. 100 ust. 2 ustawy emerytalnej. Wprawdzie sprawa zasadniczo dotyczyła kwestii ustalenia daty nabycia prawa do emerytury, lecz w uzasadnieniu znalazły się rozważania na temat równego traktowania okoliczności lub zdarzeń oraz odwołania do dotychczasowego orzecznictwa ETS z tego zakresu. Sąd Najwyższy stwierdził, że w większości spraw rozstrzyganych wcześniej przez ETS/TSUE stan faktyczny był inny niż rozpoznawanej sprawie. Ustawodawstwo państwa właściwego (przyznającego świadczenie) uzależniało od wystąpienia określonych okoliczności (zatrudnienie, przychód, wykonywanie określonej pracy) nabycie prawa i zainteresowany spełniał te warunki, jednak w związku z ich wystąpieniem pod rządami ustawodawstwa innego państwa członkowskiego. W analizowanej sprawie sytuacja była odwrotna, ponieważ ustawodawstwo polskie wyłącza możliwość nabycia prawa do emerytury w określonych sytuacjach. Nie wpływa to jednak na konieczność zastosowania zasady równości, gdyż w przeciwnym razie lepiej traktowane byłyby okresy pobierania zasiłku chorobowego zagraniczne (umożliwiające nabycie prawa do emerytury) od polskich (uniemożliwiające nabycie prawa do emerytury). Na ten aspekt zwrócił uwagę ETS w wyroku z 28 czerwca 1978 r. (1/78, Kenny, ECR 1978/6/01489), stwierdzając, że ustawodawstwo państwa członkowskiego nie zakazuje się traktowania okoliczności zagranicznych tak jak krajowych, mimo że stanowią one podstawę do utraty czy zawieszenia świadczenia pieniężnego. Wynika z tego, że w świetle dotychczasowego orzecznictwa ETS/TSUE okres pobierania zasiłku chorobowego za granicą należałoby traktować podobnie jak okres zasiłkowy w Polsce. Wniosek ten znajduje wyrażne potwierdzenie w regulacjach rozporządzenia Nr 883/2004. Zasada równego traktowania okoliczności lub zdarzeń (a szerzej również świadczeń i dochodu) została wyrażona wprost w art. 5 rozporządzenia Nr 883/2004. W tym kontekście nie powinno być wątpliwości, że skutek prawny przypisywany pobieraniu zasiłku chorobowego, a polegający na swoistym odroczeniu nabycia prawa do świadczenia według art. 100 ust. 2 ustawy emerytalnej, powinien następować również w razie pobierania szwedzkiego zasiłku chorobowego, a szerzej każdego zasiłku chorobowego według ustawodawstwa

innego państwa członkowskiego UE. Wykładnia art. 5 rozporządzenia Nr 883/2004 nie budzi bowiem wątpliwości. Jeżeli przepisy ustawodawstwa właściwego wiążą określony skutek prawny z wystąpieniem określonych okoliczności, zdarzeń, pobieraniem świadczeń czy osiąganiem dochodu, to instytucja właściwa powinna przypisać takie skutki również okolicznościom, zdarzeniom, pobieraniu świadczeń czy osiąganiu dochodu na terytorium innego państwa członkowskiego.

Z przytoczonej uchwały Sądu Najwyższego z 7 czerwca 2011 r., II UZP 3/11, a tym bardziej z art. 5 rozporządzenia Nr 883/2004, wynika, że okoliczności oraz zdarzenia zagraniczne należy traktować w określonej sytuacji tak jak okoliczności oraz zdarzenia krajowe. Jeżeli więc ustawodawstwo określonego państwa członkowskiego stanowi, że dane zdarzenie (okoliczność) wywołuje określony skutek prawny i taki skutek zostaje mu „przypisany”, to taki skutek należy również przyjąć w innym państwie członkowskim. Taka sama zasada dotyczy kwestii pobierania świadczeń oraz uzyskiwania dochodu. Uwzględnienie okoliczności bądź zdarzenia wchodzi w grę jedynie wtedy, gdy rozstrzygnęła o tym instytucja właściwa (w Polsce – organ rentowy, przede wszystkim Zakład Ubezpieczeń Społecznych).

Zgodnie z brzmieniem przepisu zrównanie okoliczności, zdarzeń, świadczeń czy dochodów ma być podejmowane przez właściwe państwo członkowskie, a zatem przez instytucję właściwą. Jest to zazwyczaj to państwo, w którym osoba podlega ubezpieczeniu, ubiega się o świadczenie bądź je pobiera, a okoliczności (zdarzenia) mające miejsce w innym państwie lub pobierane tam wcześniej świadczenia (uzyskiwany dochód) mają znaczenie dla podjęcia właściwej decyzji w przedmiocie podlegania czy nabycia świadczenia (por. K. Ślęzak: Komentarz do art. 5 rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady (WE) Nr 883/2004 w sprawie koordynacji systemów z ubezpieczenia społecznego, LEX 2018).

Przedstawione rozważania dotyczące wykładni art. 5 rozporządzenia Nr 883/2004 pozwalają na przyjęcie – podobnie jak uczynił to Sąd Apelacyjny w zaskarżonym wyroku – że prawo do emerytury przysługujące ubezpieczonemu z tytułu podlegania obowiązkowemu ubezpieczeniu emerytalnemu w Polsce ulega zawieszeniu (bez względu na wysokość przychodu uzyskiwanego przez emeryta) z powodu zatrudnienia kontynuowanego bez uprzedniego rozwiązania stosunku

pracy z pracodawcą, na rzecz którego wykonywał je bezpośrednio przed dniem nabycia prawa do emerytury, nawet jeżeli stosunek pracy dotyczy pracodawcy zagranicznego, podlegającego ustawodawstwu innego państwa członkowskiego Unii Europejskiej.

3. Przed nowelizacją ustawy o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych, gdy zawieszenie prawa do świadczenia było uzależnione od wysokości osiągniętego przychodu, Sąd Najwyższy wyraził pogląd, że uwzględnia się w takim przypadku także przychody osiągnięte zagranicą. W wyroku z 13 września 2013 r., I UK 76/13 (OSNP 2014, nr 6, poz. 88) Sąd Najwyższy przyjął, że zarobek emeryta z tytułu zatrudnienia w Niemczech stanowi przychód z tytułu działalności wykonywanej zagranicą, który wpływa na zawieszenie lub zmniejszenie jego emerytury w Polsce (art. 104 ust. 1, 2 i 3 ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych). Brak oświadczenia o podjęciu pracy w Niemczech przez osobę pobierającą polską emeryturę może być uznany za świadome wprowadzenie w błąd polskiego organu rentowego.

W sprawie, w której został wydany przez Sąd Najwyższy wyrok z 13 września 2013 r., I UK 76/13, skarżący twierdził, że zawieszenie lub zmniejszenie emerytury wynika tylko z osiągania przychodu z tytułu działalności podlegającej obowiązkowi ubezpieczenia społecznego w Polsce. Tymczasem, w ocenie Sądu Najwyższego, art. 104 ust. 3 ustawy emerytalnej nie wymaga, aby przynosząca przychód działalność wykonywana zagranicą podlegała ubezpieczeniom społecznym, obowiązkowym albo dobrowolnym, w Polsce, podobnie nie ma znaczenia, czy przychód z tej działalności podlega opodatkowaniu w Polsce. Regulacja dotycząca zawieszenia lub zmniejszenia emerytury ze względu na osiąganie przychodu ma samodzielne znaczenie na gruncie prawa ubezpieczeń społecznych, a w tym przypadku w odniesieniu do prawa do emerytury. Świadczenie z ubezpieczenia społecznego, jakim jest emerytura, wynika z potrzeby ubezpieczenia ryzyka niemożności zarobkowania ze względu na mniejszą zdolność do pracy po osiągnięciu wieku emerytalnego. Świadczenie emerytalne w systemie powszechnych ubezpieczeń społecznych może być zawieszone albo zmniejszone, gdy emeryt osiąga dochody z określonej pracy lub działalności. Skarżący nie

kwestionuje takiego systemowego uzasadnienia okresowego wyłączenia ochrony emerytalnej (zawieszenia lub zmniejszenia emerytury w związku z uzyskiwaniem przychodu). Ogólnie można więc tylko zauważyć, że Trybunał Konstytucyjny szereg razy wypowiadał się w kwestii dopuszczalności zawieszania lub ograniczania świadczeń emerytalnych (zob. wyroki w sprawach: K 14/91, K 12/92, U 11/97, K 4/99). Ograniczenie prawa do uzyskania świadczeń emerytalnych w sytuacji uzyskiwania innych przychodów co do zasady nie jest niezgodne z ustawą zasadniczą. Takie rozwiązanie prawne, jak w art. 104 ust. 3 ustawy emerytalnej, nie stanowi żadnego novum w polskim systemie emerytalnym. Było przyjęte już w art. 65 ustawy z dnia 23 stycznia 1968 r. o powszechnym zaopatrzeniu emerytalnym pracowników i ich rodzin (Dz.U. Nr 3, poz. 6 ze zm.). Przepisy wykonawcze do tej ustawy przewidywały zawieszenie prawa do emerytury w przypadku pobytu emeryta zagranicą, jeśli osiągał tam zarobki lub dochody (§ 1, § 9, § 10 rozporządzenia Rady Ministrów z 9 stycznia 1969 r. w sprawie niezawieszania prawa do emerytury lub renty, Dz.U. Nr 3, poz. 16); odnosiło się ono również do emerytur górniczych (§ 10 rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 2 kwietnia 1977 r. w sprawie zawieszania prawa do emerytury lub renty, Dz.U. Nr 11, poz. 46 ze zm. w związku z art. 10 ust. 3 ustawy z dnia 28 maja 1957 r. o zaopatrzeniu emerytalnym górników i ich rodzin, Dz.U. z 1968 r. Nr 3, poz. 19 ze zm.). Już wówczas nie miało znaczenia, czy zatrudnienie lub działalność za granicą były objęte ubezpieczeniem społecznym w Polsce oraz to, czy zarobki lub dochód z tytułu zatrudnienia zagranicą podlegały opodatkowaniu w Polsce. Nawet gdyby takie zatrudnienie lub działalność zagranicą uzasadniały ubezpieczenie społeczne a także objęcie zarobków lub dochodów podatkiem w Polsce, to byłaby to materia odrębna, czyli rozpatrywana w aspekcie podlegania ubezpieczeniom społecznym lub opodatkowaniu. Aktualnie emeryt w przypadku wyjazdu zagranicę nie traci prawa do wypłaty świadczenia (art. 132 ustawy emerytalnej), jednak nadal nie jest obojętne, czy zagranicą osiąga przychód z tytułu działalności lub zatrudnienia (art. 104 ust. 3 ustawy emerytalnej). W odniesieniu do emerytów i rencistów osiągających przychód z tytułu działalności wykonywanej zagranicą ustawa emerytalna nie wprowadza zastrzeżenia, że znaczenie ma tylko działalność podlegająca obowiązkowi ubezpieczenia społecznego w Polsce. Gdyby przyjąć

takie zastrzeżenie, to regulacja z art. 104 ust. 3 ustawy emerytalnej byłaby w istocie bezprzedmiotowa, albowiem zatrudniony zagranicą z reguły podlega ubezpieczeniu społecznemu w kraju, w którym pracuje, na zasadzie wyłączności ubezpieczenia społecznego kraju, w którym świadczy pracę. Na takiej zasadzie oparta jest koordynacja systemów ubezpieczenia w Unii Europejskiej. O ubezpieczeniu społecznym co do zasady decyduje prawo kraju zatrudnienia (art. 11 rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady (WE) nr 883/2004 w sprawie koordynacji systemów zabezpieczenia społecznego). Jednak regulacji z art. 104 ust. 3 ustawy emerytalnej nie można zawężyć tylko do dochodów z tytułu zarobkowania w krajach Unii Europejskiej. Zgodnie z treścią art. 104 ust. 3 ustawy emerytalnej, przepisy ust. 1 i 2, czyli o zawieszeniu lub zmniejszeniu świadczenia mają zastosowanie do emerytów i rencistów osiągających przychód z tytułu działalności wykonywanej zagranicą.

Przedstawione argumenty dotyczyły, co prawda, wykładni art. 104 ust. 3 ustawy emerytalnej, a nie art. 103a tej ustawy, jednak wynika z nich sposób traktowania zarobkowania poza granicami Polski w kontekście prawa do emerytury oraz uprawnienia do pobierania świadczeń emerytalnych.

Na zakończenie warto raz jeszcze przytoczyć wyrok Sądu Najwyższego z 28 października 2003 r., II UK 146/03 (OSNP 2004, nr 16, poz. 289 z glosą K. Antonowa, OSP 2005, z. 5, poz. 68), zgodnie z którym w celu uniknięcia zawieszenia prawa do emerytury (art. 103 ust. 2a ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych, obecnie art. 103a tej ustawy) emeryt powinien rozwiązać wszystkie stosunki pracy, w których pozostawał bezpośrednio przed nabyciem prawa do emerytury, niezależnie od tego, czy do podstawy jej wymiaru przyjęto zarobki od wszystkich, czy też tylko od jednego z pracodawców. W jednakowy sposób dotyczy to pracodawców polskich, jak i pracodawców zagranicznych (z Unii Europejskiej). Artykuł 103a ustawy emerytalnej nie czyni bowiem w tym przedmiocie żadnego rozróżnienia.

Przedstawione rozważania prowadzą do wniosku, że skarga kasacyjna nie ma uzasadnionych podstaw. Doprowadziło to do jej oddalenia z mocy art. 398¹⁴ k.p.c.